

О. П. Венгер
**ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМІГРАНТІВ ТА РЕЕМІГРАНТІВ,
 ХВОРИХ НА ДЕПРЕСИВНІ РОЗЛАДИ**

Е. П. Венгер
**Характерологические особенности эмигрантов и реэмигрантов,
 страдающих депрессивными расстройствами**

О. P. Venger
Characterological features of emigrants and re-emigrants patients with depressive disorders

З метою дослідження характерологічних особливостей проведено обстеження за допомогою психодіагностичних методик 198 не емігрантів, 169 емігрантів та 191 реемігранти, у яких було встановлено діагноз депресії відповідно до критеріїв МКХ-10. Було виявлено наявність у досліджуваних хворих патохарактерологічних рис за гіпотимічним (дистимічним) типом. Ці зміни повинні розглядатися у рамках провідного синдрому — депресивного або тривожно-депресивного. Вплив чинника еміграції та рееміграції на особливості особистісних трансформацій опосередковується соціально-психологічними чинниками, що дозволяє розглядати еміграцію як чинник, що сприяє патохарактерологічному розвитку у напрямку тривожно-депресивних змін, а рееміграцію — як чинник астено-депресивних та апато-депресивних особистісних трансформацій. Вплив чинника еміграції та рееміграції є найбільшим в групі хворих на психогенні депресії, і найменшим — у групі хворих на органічні депресивні розлади. Виявлені закономірності мають бути враховані під час розроблення лікувальних, реабілітаційних та профілактичних заходів.

Ключові слова: депресивні розлади, характерологічні особливості, емігранти, реемігранти

С целью исследования характерологических особенностей проведено обследование с помощью психодиагностических методик 198 не эмигрантов, 169 эмигрантов и 191 реэмигрант, у которых был установлен диагноз депрессии в соответствии с критериями МКБ-10. Было выявлено наличие у исследованных больных патохарактерологических черт по гипотимическому (дистимическому) типу. Эти изменения должны рассматриваться в рамках ведущего синдрома — депрессивного или тревожно-депрессивного. Влияние фактора эмиграции и реэмиграции на особенности личностных трансформаций опосредуется социально-психологическими факторами, что позволяет рассматривать эмиграцию как фактор, способствующий патохарактерологическому развитию в направлении тревожно-депрессивных изменений, а реэмиграцию — как фактор астено-депрессивных и апато-депрессивных личностных трансформаций. Влияние фактора эмиграции и реэмиграции является наибольшим в группе больных психогенными депрессиями, и наименьшим — в группе больных органическими депрессивными расстройствами. Выявленные закономерности должны учитываться при разработке лечебных, реабилитационных и профилактических мероприятий.

Ключевые слова: депрессивные расстройства, характерологические особенности, эмигранты, реэмигранты

In order to study characterological features was performed the examination using psychodiagnostic methods of 198 not emigrants, 169 emigrants and 191 re-emigrants, who had been diagnosed with depression according to ICD-10 criteria. It was found in the studied patients the presence of pathocharacterological features by hypothythic (dysthymic) type. These changes should be considered as part of leading syndrome — a depressive or anxiety-depressive. The influence of the factor of emigration and re-emigration on the peculiarities of personal transformation mediated by social and psychological factors that can be considered emigration as a factor that contributes the development of pathocharacterological development towards anxious-depressive changes and re-emigration — as a factor of asthenic-depressive and apathy-depressive personality transformation. Influence of emigration and re-emigration factor is the largest in group of patients with psychogenic depression, and the lowest — in patients with organic depressive disorders. The discovered patterns should be considered in the development of therapeutic, rehabilitative and preventive measures.

Keywords: depressive disorders, characterological peculiarities, emigrants, re-emigrants

Еміграція та рееміграція в Україні становлять одну з наймасштабніших та найбільш актуальних суспільних та державних проблем. Її актуальність зумовлюється величезними масштабами української еміграції (близько 15 % постійного населення) з тенденцією до постійного збільшення, а також значними обсягами зворотного руху емігрантів [1, 2].

Деякі дослідники висували гіпотезу щодо існування особливого «міграційного» психотипу, який є ядром комплексу причин (у т. ч. неусвідомлюваних), що спонукають людину реалізувати рішення про еміграцію [3]. В рамках цього психотипу домінує орієнтація на власні спонукання, схильність до ризику, легке вживання у різні соціальні ролі, завищену самооцінку, здатність до витіснення неприємної або принижуючої інформації, агресивність. Водночас, слід зауважити, що інші дослідники наголошують, що не існує універсальних характеристик людини або набору певних якостей, які сприяли б процесу адаптації до будь-якої культури [4].

У низці досліджень відмічаються характерологічні зміни, асоційовані з еміграцією, зокрема, емоційна

нестійкість, тривожність, соціальна інтроверсія, конформність на поведінковому рівні, підозрілість, слабка інтеграція особистісних рис у вигляді емотивності та фрустрованості, низький рівень фрустраційної толерантності, що проявляється станами психічної дезадаптації, посттравматичним стресовим розладом, неврадістю, пролонгованою депресивною реакцією та депресивними епізодами [5, 6].

При цьому наукові дані щодо особливостей характерологічних змін у емігрантів є недостатніми і суперечливими, а щодо реемігрантів — такі дані взагалі відсутні, незважаючи на надзвичайну актуальність проблеми рееміграції та значне поширення серед реемігрантів психологічних та психіатричних проблем, пов'язаних з поверненням в Україну.

Метою цього дослідження було вивчення характерологічних особливостей емігрантів та реемігрантів у порівнянні з не емігрантами.

Нами було обстежено 196 осіб, які щонайменш протягом останнього року проживали за межами України і планували найближчим часом повернутися за кордон (емігранти), 191 особи, які не менше року проживали за межами України і протягом останнього року

повернулися для постійного проживання в Україну (реемігранти) та 198 осіб, які постійно проживають в Україні, і ніколи не виїжджали за її межі для тривалого проживання (не емігранти). Усі обстежувані хворі перебували на лікуванні у Тернопільській обласній психоневрологічній лікарні за період 2010—2014 рр., їм був встановлений остаточний клінічний діагноз депресивного розладу відповідно до критеріїв МКХ-10. Психогенні депресивні розлади (F43.21 та F43.22) встановлені у 69 не емігрантів, 68 емігрантів та 67 реемігрантів, ендогенні (F31.3, F31.4, F32.1, F32.2, F33.1 та F33.2) — відповідно у 65, 66 та 63 осіб, органічні

(F06.3) — відповідно у 64, 62 та 61 осіб; розбіжності між групами не значущі.

Обстеження проводили за допомогою стандартизованого методу дослідження особистості (СМИЛ) [7] та методу колірних виборів (модифікованого восьмиколірного тесту М. Lüscher) [8]. Статистичний аналіз результатів — за допомогою непараметричних методів (тест Манна — Уїтні, критерій χ^2 Пірсона, точний критерій Фішера).

Домінуючою у профілі СМІЛ хворих на психогенні депресивні розлади є шкала песимістичності (табл. 1), яка є віддзеркаленням депресивної реакції в рамках адаптаційного синдрому.

Таблиця 1. Усереднені показники за шкалами СМІЛ у емігрантів, реемігрантів та не емігрантів, хворих на психогенні депресивні розлади (у Т-балах)

Номер та назва шкали СМІЛ	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
1 (Надконтролю)	59,03 ± 8,29	65,26 ± 10,04	62,46 ± 8,46	0,001	0,015	0,086
2 (Песимістичності)	74,75 ± 6,31	76,68 ± 6,50	78,96 ± 6,13	0,027	0,001	0,006
3 (Емоційної лабільності)	54,20 ± 4,89	59,26 ± 8,41	54,96 ± 4,66	0,001	0,166	0,006
4 (Імпульсивності)	53,45 ± 3,22	56,94 ± 6,05	53,15 ± 3,89	0,001	0,363	0,001
5 (Мужності-жіночності)	49,32 ± 11,01	54,75 ± 12,16	44,46 ± 7,34	0,005	0,010	0,001
6 (Ригідності)	55,09 ± 5,87	60,76 ± 6,52	55,78 ± 4,88	0,001	0,130	0,001
7 (Тривожності)	65,62 ± 11,4	73,40 ± 10,33	70,36 ± 8,83	0,001	0,009	0,044
8 (Індивідуалістичності)	63,71 ± 8,60	67,34 ± 6,70	70,42 ± 2,32	0,015	0,001	0,042
9 (Оптимістичності)	45,03 ± 10,57	47,25 ± 12,84	41,22 ± 5,12	0,382	0,008	0,120
0 (Інтроверсії)	57,96 ± 7,21	58,37 ± 8,40	62,13 ± 5,95	0,326	0,001	0,005

Примітка. Тут і далі: p^* — порівняння груп не емігрантів та емігрантів; p^{**} — порівняння груп не емігрантів та реемігрантів; p^{***} — порівняння груп емігрантів та реемігрантів

Найбільш типовим поєднанням у профілях обстежуваних в цілому є сполучення шкали песимістичності з шкалами тривожності, індивідуалістичності та надконтролю. У емігрантів найчастіше виявляється поєднання шкал песимістичності та тривожності, що виявляє тривожно-помисливі риси, неспокій, страх, невпевненість у собі, постійні коливання, побоювання з різних приводів, підвищену фіксацію на власних невдачах і проблемах, страх новизни і непередбачуваності, схильність до нав'язливостей і фобій, а також поєднання шкали песимістичності зі шкалами індивідуалістичності та над-

контролю, що виявляють виражений емоційний дискомфорт, труднощі адаптації хронічного характеру і свідчать про невротичний розвиток. Натомість, у реемігрантів найпоширенішим є поєднання шкал песимістичності та індивідуалістичності (при високих значеннях шкали тривожності), що виявляє замкненість, інтровертованість, некоммукабельність, відірваність від реальних життєвих проблем.

Виявлені особистісні особливості відображаються у результатах дослідження неусвідомлюваних тенденцій за допомогою проективної методики МКВ (табл. 2).

Таблиця 2. Особливості колірних виборів за тестом МКВ у хворих на психогенні депресивні розлади (у %)

Назва кольорового еталону	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
	Домінантні позиції						Медіанні позиції					
Сірий	18,2	16,1	28,5	0,395	0,031	0,012	22,0	19,8	15,6	0,407	0,130	0,230
Синій	20,3	22,1	20,9	0,417	0,510	0,466	1,4	7,4	3,0	0,016	0,328	0,089
Зелений	9,4	0,7	2,2	0,001	0,010	0,306	1,4	8,1	6,0	0,009	0,047	0,330
Червоний	2,9	1,5	5,2	0,349	0,254	0,083	1,4	0,7	3,0	0,506	0,328	0,181
Жовтий	10,1	6,6	8,2	0,202	0,337	0,395	1,4	1,5	0,7	0,683	0,511	0,506
Фіолетовий	5,1	9,6	3,7	0,116	0,405	0,046	27,5	16,9	22,4	0,024	0,201	0,164
Коричневий	21,7	36,8	16,4	0,005	0,168	0,001	18,8	8,8	23,9	0,013	0,193	0,001
Чорний	12,3	6,6	14,9	0,080	0,326	0,022	26,1	36,8	25,4	0,038	0,502	0,029

Назва кольорового еталону	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
	Субрепресивні позиції						Репресивні позиції					
Сірий	6,4	7,4	2,1	0,487	0,076	0,045	3,7	6,6	3,7	0,198	0,607	0,214
Синій	10,9	8,1	9,0	0,282	0,373	0,485	17,4	12,5	17,2	0,167	0,544	0,182
Зелений	31,2	30,1	38,1	0,48	0,143	0,108	8,0	11,0	3,7	0,256	0,109	0,019
Червоний	16,7	19,1	17,9	0,355	0,456	0,461	29,0	28,7	23,9	0,531	0,207	0,225
Жовтий	13,8	18,4	15,7	0,191	0,393	0,334	24,6	23,5	25,4	0,471	0,500	0,416
Фіолетовий	8,7	11,8	7,5	0,264	0,441	0,161	8,7	11,8	16,4	0,217	0,040	0,178
Коричневий	2,2	0,7	2,2	0,317	0,644	0,305	7,2	3,7	7,5	0,151	0,561	0,137
Чорний	10,1	4,4	7,5	0,055	0,286	0,211	1,4	2,2	2,2	0,493	0,486	0,651

Колірний вибір у емігрантів виявляє фрустрованість потреби у фізіологічному комфорті, підвищену тривожність, емоційну напруженість з тенденцією до соматизації тривоги, погане самопочуття, втому, підвищену дратівливість, неспокій, переживання конфлікту, страх перед майбутнім. Колірні вибори на домінантних позиціях у реемігрантів свідчать про тенденцію до пасивності, відмови від соціальних контактів, спустошення, втоми, відчуття нездоланності труднощів, знижений настрій. У не емігрантів колірний вибір на домінантних позиціях

має спільні риси як з вибором, характерним для емігрантів, так і для реемігрантів.

Аналіз психологічних профілів емігрантів та реемігрантів, хворих на ендогенні депресивні розлади, свідчить про те, що пацієнтам цієї групи притаманні в цілому більш глибокі патологічні зміни профілів тесту СБОО та менш виразні різниці між емігрантами, реемігрантами та не емігрантами (табл. 3).

Колірні вибори за тестом МКВ підтверджують виявлені закономірності (табл. 4).

Таблиця 3. Усереднені показники за шкалами СМІЛ у емігрантів, реемігрантів та не емігрантів, хворих на ендогенні депресивні розлади (у Т-балах)

Номер та назва шкали СМІЛ	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
1 (Надконтролю)	63,03 ± 9,22	69,24 ± 9,09	66,63 ± 8,34	0,001	0,023	0,029
2 (Песимістичності)	78,54 ± 4,62	81,26 ± 6,29	83,79 ± 4,20	0,011	0,001	0,046
3 (Емоційної лабільності)	56,52 ± 6,72	61,18 ± 7,85	58,37 ± 6,76	0,001	0,061	0,041
4 (Імпульсивності)	53,54 ± 4,84	57,47 ± 7,28	53,84 ± 5,33	0,001	0,939	0,001
5 (Мужності-жіночності)	48,29 ± 9,49	50,76 ± 9,12	46,08 ± 9,48	0,197	0,333	0,018
6 (Ригідності)	54,43 ± 5,25	59,91 ± 4,96	55,76 ± 5,63	0,001	0,074	0,001
7 (Тривожності)	71,22 ± 9,12	77,18 ± 6,01	75,71 ± 5,43	0,001	0,006	0,064
8 (Індивідуалістичності)	70,85 ± 1,92	71,30 ± 2,29	72,02 ± 1,25	0,158	0,001	0,063
9 (Оптимістичності)	41,60 ± 7,45	42,83 ± 9,02	38,71 ± 1,76	0,684	0,036	0,017
0 (Інтроверсії)	62,15 ± 4,13	63,32 ± 7,21	65,73 ± 3,75	0,032	0,001	0,11

Таблиця 4. Особливості колірних виборів за тестом МКВ у хворих на ендогенні депресивні розлади (у %)

Назва кольорового еталону	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
	Домінантні позиції						Медіарні позиції					
Сірий	13,7	23,4	15,2	0,032	0,459	0,060	20,1	19,9	22,1	0,537	0,389	0,385
Синій	18,5	17,4	7,9	0,477	0,010	0,017	9,2	13,6	16,7	0,177	0,056	0,307
Зелений	6,2	3,8	6,3	0,276	0,576	0,257	3,8	8,3	3,2	0,104	0,520	0,065
Червоний	10,0	2,3	4,0	0,008	0,049	0,336	1,5	1,5	0,0	0,683	0,257	0,261
Жовтий	10,0	2,3	7,1	0,008	0,278	0,058	2,3	1,5	0,8	0,493	0,323	0,518
Фіолетовий	7,7	6,1	12,7	0,391	0,132	0,052	15,4	10,6	11,9	0,167	0,265	0,447
Коричневий	27,7	36,4	31,6	0,085	0,283	0,358	12,3	9,8	15,1	0,331	0,322	0,139
Чорний	6,2	8,3	15,2	0,330	0,016	0,067	35,4	34,8	30,2	0,515	0,225	0,251

Назва кольорового еталону	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
	Субрепресивні позиції						Репресивні позиції					
Сірий	13,0	4,5	10,3	0,012	0,312	0,062	3,0	2,2	2,3	0,492	0,517	0,636
Синій	11,5	12,9	19,0	0,444	0,067	0,118	10,8	6,1	6,3	0,125	0,149	0,561
Зелений	28,5	28,8	36,5	0,531	0,107	0,117	11,5	9,1	4,0	0,327	0,020	0,079
Червоний	12,3	12,1	5,6	0,556	0,046	0,050	26,2	34,1	40,5	0,103	0,011	0,176
Жовтий	16,2	19,7	16,7	0,279	0,523	0,320	21,5	26,5	25,4	0,213	0,281	0,475
Фіолетовий	10,8	15,2	7,9	0,192	0,287	0,053	16,2	18,2	17,5	0,393	0,455	0,505
Коричневий	1,5	1,5	1,6	0,683	0,677	0,671	8,5	2,3	1,6	0,024	0,011	0,522
Чорний	6,2	5,3	2,4	0,488	0,118	0,187	2,3	1,5	2,4	0,493	0,643	0,478

У емігрантів колірний вибір є свідченням соматичного дискомфорту і відображує проблему тривожності з вітальною (соматичною) складовою, переживання відчуття приниженості і невпевненості. У реемігрантів картина більш аморфна і виявляє глибоке розчарування, апатію, схильність до самозвинувачень, депресивний настрій, труднощі адаптації і підвищену чутливість до зовнішніх впливів.

Профілі емігрантів, реемігрантів та не емігрантів за тестом СМІЛ у хворих на органічні депресивні розлади

характеризуються спільними тенденціями і відрізняються переважно кількісними значеннями показників (табл. 5).

При схожості профілів емігрантів, реемігрантів та не емігрантів, кількісні показники за окремими шкалами у них значуще відрізняються, що свідчить про певний вплив чинника еміграції (рееміграції) на особистісні особливості цих досліджуваних.

Колірний вибір у цій групі хворих підтверджує ці тенденції (табл. 6).

Таблиця 5. Усереднені показники за шкалами СМІЛ у емігрантів, реемігрантів та не емігрантів, хворих на органічні депресивні розлади (у Т-балах)

Номер та назви шкали СМІЛ	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
1 (Надконтролю)	66,30 ± 8,30	71,29 ± 7,38	68,95 ± 6,58	0,001	0,063	0,008
2 (Песимістичності)	79,97 ± 5,88	82,27 ± 4,03	83,87 ± 5,63	0,019	0,001	0,03
3 (Емоційної лабільності)	59,97 ± 6,07	64,61 ± 5,51	62,43 ± 4,65	0,001	0,007	0,022
4 (Імпульсивності)	55,50 ± 5,72	59,74 ± 5,20	57,97 ± 4,89	0,001	0,001	0,048
5 (Мужності-жіночності)	48,36 ± 8,95	50,60 ± 9,77	45,62 ± 8,58	0,137	0,135	0,002
6 (Ригідності)	56,75 ± 6,05	62,00 ± 2,10	59,15 ± 3,44	0,001	0,002	0,001
7 (Тривожності)	77,19 ± 4,71	80,81 ± 2,97	79,57 ± 2,66	0,001	0,004	0,007
8 (Індивідуалістичності)	71,00 ± 2,17	71,81 ± 0,70	72,41 ± 1,53	0,005	0,001	0,005
9 (Оптимістичності)	43,86 ± 10,32	42,81 ± 11,74	42,80 ± 11,26	0,097	0,131	0,893
0 (Інтроверсії)	61,31 ± 7,87	64,37 ± 5,41	65,74 ± 5,98	0,019	0,001	0,023

Таблиця 6. Особливості колірних виборів за тестом МКВ у хворих на органічні депресивні розлади (у %)

Назва кольорового еталону	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
	Домінантні позиції						Медіарні позиції					
Сірий	23,4	24,2	28,0	0,503	0,255	0,305	13,9	14,5	16,4	0,530	0,368	0,409
Синій	16,4	21,0	16,4	0,221	0,567	0,225	9,4	10,5	14,8	0,466	0,133	0,207
Зелений	2,3	0,0	1,6	0,130	0,523	0,245	14,1	16,1	8,2	0,389	0,102	0,043
Червоний	3,9	0,0	0,8	0,033	0,118	0,496	0,8	0,8	1,6	0,743	0,482	0,494
Жовтий	7,0	2,4	3,3	0,076	0,147	0,491	1,6	1,6	1,6	0,677	0,671	0,683
Фіолетовий	6,3	6,5	1,6	0,576	0,060	0,054	9,4	12,1	10,7	0,310	0,449	0,439
Коричневий	31,3	41,9	35,2	0,051	0,296	0,172	14,1	7,3	12,3	0,061	0,411	0,132
Чорний	9,4	4,0	13,1	0,074	0,231	0,009	36,7	37,1	34,4	0,527	0,403	0,381

Назва кольорового еталону	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}	Не емігранти	Емігранти	Реемігранти	p^*	p^{**}	p^{***}
	Субрепресивні позиції						Репресивні позиції					
Сірий	10,9	8,8	5,0	0,065	0,395	0,166	1,6	2,3	0,9	0,485	0,518	0,317
Синій	16,4	12,1	13,9	0,213	0,357	0,406	7,8	6,5	4,9	0,431	0,250	0,404
Зелений	25,8	21,0	34,4	0,226	0,088	0,013	7,8	12,9	5,7	0,131	0,346	0,042
Червоний	10,9	16,1	6,6	0,153	0,159	0,014	34,4	33,1	41,0	0,466	0,172	0,124
Жовтий	15,6	11,3	28,7	0,206	0,009	0,001	25,8	34,7	16,4	0,080	0,048	0,001
Фіолетовий	17,2	22,6	9,0	0,180	0,042	0,003	17,2	8,9	28,7	0,038	0,022	0,001
Коричневий	1,6	0,8	1,6	0,512	0,671	0,494	3,1	0,0	0,8	0,065	0,200	0,496
Чорний	1,6	7,3	0,8	0,026	0,518	0,010	2,3	1,6	1,6	0,515	0,523	0,683

Загальні тенденції, що виявляються у емігрантів — соматичний дискомфорт, тривога, втома, апатія, відчуття нездоланності проблем. У реемігрантів найбільш типовим був колірний вибір, що виявляє нестійкість самооцінки і розчарування впливом непереборних обставин. У не емігрантів колірний вибір виявляє прагнення до відходу від діяльності, актуальність афіліативної потреби, почуття образи і несправедливості.

Виявлені закономірності в особистісних характеристиках і неусвідомлюваних глибинних тенденціях дозволяють говорити про формування певних патохарактерологічних змін у емігрантів та реемігрантів, хворих на депресивні розлади. Ці зміни повинні розглядатися у рамках провідного синдрому — депресивного або тривожно-депресивного. Вплив чинника еміграції та рееміграції на особливості особистісних трансформацій опосередковується соціально-психологічними чинниками. В цілому еміграцію слід розглядати як чинник, що сприяє патохарактерологічному розвитку у напрямку тривожно-депресивних змін, а рееміграцію — як чинник астено-депресивних та апато-депресивних особистісних трансформацій. У хворих на ендогенні депресивні розлади виявлені глибокі патохарактерологічні зміни як під впливом ендогенного чинника, так і в результаті дії соціально-психологічних чинників. Вплив чинника еміграції та рееміграції у хворих на ендогенні депресивні розлади виявляється у поглибленні патохарактерологічних змін та певній їх диференціації: у реемігрантів частіше виявляються ознаки глибокої астенізації з формуванням пасивно-апатичного типу реагування, а у емігрантів — тривожно-депресивного, з виразністю ознак неспокою, помисливості, тривоги, емоційної нестабільності. У групі ендогенних депресій ці тенденції виражені менше, ніж у групі психогенних, що пояснюється вирішальним впливом ендогенного чинника. Вплив чинника еміграції (рееміграції) на структуру особистісних змін у хворих на органічні депресивні розлади проявляється меншою мірою, і полягає переважно у посиленні депресивних та фрустраційних проявів у реемігрантів, та тривожних — у емігрантів. Водночас, з урахуванням того, що реемігранти виявили значуще більшу виразність несприятливих гіпостеничних патохарактерологічних змін, а емігранти — тривожно-депресивних, чинник еміграції та рееміграції повинні розглядатися як важливий соціально-психологічний чинник, який треба враховувати під час розроблення лікувально-реабілітаційних та профілактичних заходів.

Дослідження характерологічних особливостей емігрантів та реемігрантів, хворих на депресивні розлади різного генезу, дозволило встановити низку важливих закономірностей. Результати дослідження дозволяють говорити про наявність у досліджуваних хворих патохарактерологічних рис за гіпотимічним (дистимічним) типом. Вплив чинника еміграції та рееміграції на особистісні особливості є найбільшим в групі хворих на психогенні депресії, і найменшим — у групі хворих на органічні депресивні розлади. Виявлені закономірності повинні враховуватися під час розроблення лікувальних, реабілітаційних та профілактичних заходів.

Список літератури

1. Міграція в Україні: факти і цифри / Міжнародна організація з міграції. — К.: Представництво МОМ в Україні. — 2011. — 7 с.
2. Щорічна Доповідь про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні / Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Постанова Верховної Ради України від 05.04.2011 року № 3194-VI // Голос України. — 2011. — № 35. — С. 23—29.
3. Боднар А. М. Сравнительное исследование личностных особенностей эмигрантов из России, проживающих в США, и их российских родственников / А. М. Боднар, Нам Ен Дя // Психологический вестник Уральского государственного университета. — 2008. — Вып. 6. — С. 380—388.
4. Гуревич А. М. Мотивация эмиграции / А. М. Гуревич. — СПб.: Речь, 2005. — 272 с.
5. Gavin, B. E. The mental health of migrants / B. E. Gavin, B. D. Kelly, A. Lane et al. // Irish Medical Journal. — 2001. — Vol. 94. — P. 229—230.
6. Lauber C. Patterns of Psychiatric Inpatient Care in Migrants: Results from Switzerland / C. Lauber, B. Lay, W. Rossler // Swiss Medical Weekly. — 2006. — № 135. — P. 50—56.
7. Собчик Л. Н. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности / Л. Н. Собчик. — М.: МКЦ, 1991. — 76 с.
8. Собчик Л. Н. Метод цветových выборов — модифицированный восьмицветовой тест Люшера / Л. Н. Собчик. — М.: МКЦ, 1990. — 88 с.

Надійшла до редакції 10.03.2015 р.

ВЕНГЕР Олена Петрівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри неврології, психіатрії, наркології та медичної психології Державного вищого навчального закладу «Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України», м. Тернопіль; e-mail: op_venger@mail.ru

VENGER Olena, MD, PhD, Associate Professor of Department of Neurology, Psychiatry, Narcology and Medical Psychology of the State Higher Educational Institution "I. Ya. Horbachevskyi's Ternopil State Medical University of the Ministry of Health of Ukraine", Ternopil; e-mail: op_venger@mail.ru